

ystadegau
ar gyfer cymru
statistics
for wales

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Llesiant Cymru 2017-18: beth ydym ni'n ei wybod am lesiant plant?

© Hawiffrâm y Goron 2018. WGS35575 ISBN digidol 978-1-78937-776-7

Cyswilt

Glyn Jones

Prif Ystadegydd

Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

Ffôn: 0300 025 6691

Ebost: desg.ystadegau@llyw.cymru

© Hawlfraint y Goron 2018

Mae'r holl gynnwys ar gael o dan y Drwydded Llywodraeth Agored v3.0 oni nodir yn wahanol.

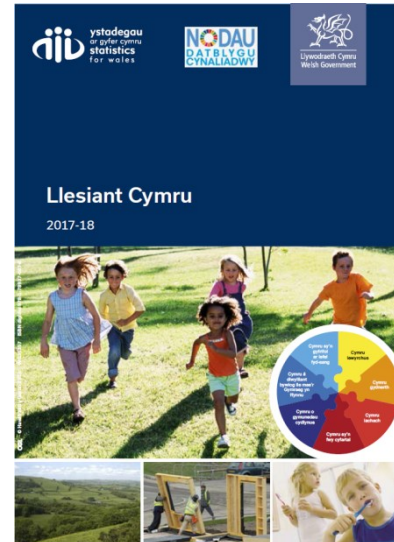
Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi'r Nodau Datblygu Cynaliadwy

Llesiant Cymru 2017-18: beth rydyn ni'n ei wybod am lesiant plant?

Cyflwyniad

Mae adroddiad Llesiant Cymru yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am y cynnydd sy'n cael ei wneud yng Nghymru tuag at gyflawni'r 7 nod llesiant. Mae'n ystyried y sefyllfa bresennol a'r cynnydd dros y blynyddoedd diwethaf drwy gyfeirio at 46 dangosydd cenedlaethol Cymru a rhywfaint o gyd-destun ychwanegol lle bo'n briodol. Cafodd ei gyhoeddi gyntaf yn 2017 a chyhoeddwyd yr ail rif yn ym mis Medi 2018.

Mae'r adroddiad atodol hwn wedi'i dynnu o'r dadansoddiad yn adroddiad Llesiant Cymru ynghylch llesiant plant. Nid yw'n cynnwys naratif na dadansoddiad ychwanegol. Fe'i lluniwyd i roi sylw i'r dadansoddiad penodol sy'n ymwneud â phlant ar gyfer y rheini sydd â diddordeb mewn llesiant plant.

Canfyddiadau

Mae'r adroddiad yn dangos:

- Gwelwyd gwelliannau hirdymor o ran dechrau iach i fywyd, gyda nifer y babanod pwysau geni isel yn gostwng, gwelliannau mewn iechyd deintyddol a mwy yn bwydo ar y fron dros y degawd diwethaf. Mae'r nifer o blant ifanc sydd wedi derbyn brechlyn yn dal i fod yn uchel ac yn gyson.
- Mae data newydd asesiadau ar fynediad i'r Cyfnod Sylfaen yn dangos sut mae plant wedi datblygu cyn dechrau yn yr ysgol.
- Yn ystod eu cyfnod yn yr ysgol uwchradd, mae llesiant plant a'u hadroddiadau eu hunain am eu hiechyd a'u ffyrdd o fyw, yn newid yn syfrdanol. Yn 11 oed, mae adroddiadau merched a bechgyn am eu llesiant a'u hiechyd yn weddol debyg, ond erbyn cyrraedd 16 oed, mae bwlch wedi dod i'r amlwg, gyda'r merched yn dweud nad yw eu llesiant na'u hiechyd gystal.
- Mae'r cyfraddau smygu ac yfed wedi gostwng yn sylweddol dros y blynyddoedd ymysg y rheini sy'n 11-16 oed. Fodd bynnag, mae nifer y plant sy'n iach o ran eu ffordd o fyw yn gostwng yn sylweddol yn ystod eu cyfnod yn yr ysgol uwchradd.
- Mae astudiaethau Profiadau Niweidiol yn ystod Plentynod yn dangos bod perthynas rhwng profiadau niweidiol yn ystod plentynod a chanlyniadau hirdymor negyddol.
- Plant yw'r grŵp mwyaf tebygol o fod mewn tlodi incwm cymharol, gyda'r data diweddaraf yn dangos bod 28 y cant yn byw mewn tlodi incwm. Mae hyn wedi syrthio dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf.

- Mae llai o blant yn byw mewn aelwydydd heb waith, gyda'r nifer wedi syrthio dros y flwyddyn ddiwethaf a dros y tymor canolig.
- Mae cyrhaeddiad ysgolion cynradd ac uwchradd wedi codi dros y blynyddoedd diwethaf, er bod rhywfaint o amrywiad rhwng grwpiau economaidd-gymdeithasol.
- Mae nifer y bobl ifanc sy'n cymryd rhan mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant ar ôl oedran addysg orfodol wedi codi dros y blynyddoedd diwethaf.
- Mae presenoldeb a chyfranogiad mewn digwyddiadau celfyddydol wedi cynyddu dros y degawd diwethaf.
- Gwelir y cyfraddau uchaf o allu i siarad Cymraeg a'r defnydd o'r Gymraeg ymysg plant, er nad yw hyn yn cael ei gynnal ar ôl oedran addysg orfodol. Mae'r ganran sy'n siarad Cymraeg yn y cartref wedi sefydlogi dros y blynyddoedd diwethaf.
- Mae un o bob tri o ddisgyblion ysgol uwchradd yn teimlo'n unig o leiaf rywfaint o'r amser. Mae ffigurau ar gyfer Cymru yn debyg i rhannau arall o'r DU, ond mae merched yn fwy tebygol o deimlo'n unig na bechgyn.
- Mae un o bob deg disgybl ysgol uwchradd yn cael ei fwlio'n wythnosol, ac mae'r ffigurau hyn yn gymharol uchel yn y DU.

Cefndir

Mewn ymateb i'n hymgyngoriad ar y dangosyddion llesiant cenedlaethol¹, nododd sawl rhanddeiliad, gan nad oedd Arolwg Cenedlaethol Cymru yn cynnwys data am bobl o dan 16 oed, fod angen asesu llesiant goddrychol plant yn well. Mewn ymateb, dros y flwyddyn ddiwethaf, rydym wedi bod yn gweithio gyda Phrifysgol Caerdydd i ddefnyddio'r Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion er mwyn datblygu ein dadansoddiad o lesiant plant mewn meysydd fel unigrwydd a chanfyddiadau o ddiogelwch. Mae adroddiad Llesiant Cymru eleni, felly, yn cynnwys dadansoddiad ychwanegol ar lesiant plant ar sail y ffynhonnell hon, yn ogystal ag Astudiaeth Carfan y Mileniwm a ffynonellau eraill, ee data am blant ar aelwydydd di-waith o'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth ac asesiad dechreuol y Cyfnod Sylfaen.

Byddwn yn ystyried y cynlluniau ar gyfer adroddiadau Llesiant Cymru yn y dyfodol dros y misoedd nesaf (gweler yr adborth). Ni ddisgwyllir canolbwyntio ar blant bob blwyddyn, a byddwn yn ystyried p'un a ddylid cynnal ymarfer tebyg ar gyfer grwpiau eraill. Fodd bynnag, byddwn yn parhau i dynnu ar y ffynonellau data perthnasol a ddefnyddiwyd yn adroddiad eleni i ategu'r dangosyddion cenedlaethol a dynnwyd o Arolwg Cenedlaethol Cymru, lle na roddir sylw i blant.

Dadansoddiad pellach

Mae adroddiad Llesiant Cymru yn cynnwys rhywfaint o ddadansoddi ar y dangosyddion cenedlaethol, yn ôl cefndir cymdeithasol-economaidd, oedran neu grwpiau cydraddoldeb eraill. Fodd bynnag, mae'n bosibl dadansoddi'r dangosyddion yn fanylach byth. Mae'r 46 o adroddiadau ar-lein ar ddangosyddion cenedlaethol hefyd yn darparu dolenni i adroddiadau

---

¹ Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015: Sut mae mesur cynnydd cenedl?

manylach ar y dangosyddion hynny drwy Adroddiadau Ystadegol neu Fwletinau a luniwyd naill ai gan Lywodraeth Cymru neu adrannau eraill.

StatsCymru

Mae'r data a ddefnyddiwyd i fesur y dangosyddion cenedlaethol ar gael yn bennaf ar wefan StatsCymru, gyda rhagor o fanylion yn ôl ardal ddaearyddol neu grŵp poblogaeth lle bynnag y bo'n bosib.

Adborth

Rydym am sicrhau bod ein dull o adrodd yn erbyn yr amcanion llesiant mor effeithiol â phosibl, a byddwn yn ystyried y gwersi a ddysgwyd o'r ail flwyddyn hon o adrodd dros y misoedd nesaf. Dros y flwyddyn ddiwethaf, cynhaliwyd arolwg o farn defnyddwyr ar yr adroddiad cyntaf, ond rydym yn croesawu adborth ar unrhyw adeg ynghylch cynnwys neu ddefnyddioldeb yr adroddiad. Os oes gennych sylwadau, mae'r manylion cyswllt ar ddechrau'r adroddiad.

Rydym hefyd yn croesawu adborth ar y ffordd orau o ddadansoddi materion penodol ar gyfer adroddiadau ategol.

Cydnabyddiaethau

Mae rhai o'r data ar lesiant pobl ifanc yn adroddiad eleni wedi dod o arolwg 2017/18 Y Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion (SHRN) / Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol (HBSC). Mae SHRN yn bartneriaeth rhwng Prifysgol Caerdydd, Llywodraeth Cymru, Iechyd Cyhoeddus Cymru ac Ymchwil Canser y DU ac arweiniwyd gan Y Ganolfan Datblygu a Gwerthuso Ymyriadau Cymhleth er mwyn Gwella Iechyd y Cyhoedd (DECIPHer). Gyda chefnogaeth y bartneriaeth, mae SHRN wedi gweithio gydag ysgolion uwchradd ledled Cymru i sefydlu isadeiledd data iechyd a llesiant pobl ifanc ac rydyn ni yn ddiolchgar am fewnbwn ysgolion, staff a phlant a gyfrannodd i arolwg SHRN/HSBC. Hoffem ni hefyd ddiolch i Gwyther Rees am ei gyfraniad yn darparu dadansoddiad a chyingor yn ymwneud ag Astudiaeth Carfan y Mileniwm. Mae Gwyther Rees wedi gwneud y gwaith hwn fel ymchwilydd llawrydd. Mae ganddo brofiad sylweddol o ymchwil ym maes llesiant plant ac mae'n Gymrawd Ymchwil Anrhydeddus ym Mhrifysgol Caerdydd ac yn Gymrawd Ymchwil Cysylltiol ym Mhrifysgol Efrog.

Beth ydym ni'n ei wybod am lesiant plant?

Gwelwyd gwelliannau hirdymor o ran dechrau iach i fywyd, gyda nifer y babanod pwysau geni isel yn gostwng, gwelliannau mewn iechyd deintyddol a mwy yn bwydo ar y fron dros y degawd diwethaf. Mae'r nifer o blant ifanc sydd wedi derbyn brechlyn yn dal i fod yn uchel ac yn gyson.

Mae nifer y babanod sengl (yn hytrach nag efeilliaid neu dripled i ac ati) sy'n pwysu llai na 2.5kg (5 pwys, 8 owns) ar adeg eu geni wedi bod yn gostwng dros y 10 mlynedd diwethaf. Dangosodd yr ystadegau diweddaraf ar gyfer 2017 fod 5.6 y cant o enedigaethau (babanod sengl) yn fabanod â phwysau geni isel yng Nghymru. Dyma'r ganran uchaf ers 2009.

Mae gan fwydo o'r fron fanteision iechyd i fabanod a mamau. Mae canran y babanod sy'n cael eu [bwydo o'r fron](#)² adeg eu geni wedi cynyddu o 55 y cant yn 2006 i 61 y cant yn 2017. Mae babanod mamau hŷn yn fwy tebygol o gael eu bwydo o'r fron o'i gymharu â mamau iau. Mae cyfraddau bwydo o'r fron wedi cynyddu, ond tua 60 y cant o'r mamau a ddechreuodd fwydo eu babanod o'r fron ar eu geni sy'n dal i wneud hynny ar ôl 6-8 wythnos.

Mae'r ffigurau diweddaraf [ar iechyd deintyddol plant](#)³ (pump a deuddeg oed) yn dangos gwelliannau. Gwelwyd gostyngiad yng nghyfran y plant pump oed sydd â phydredd dannedd dros y degawd diwethaf fwy neu lai, ac er bod cyfran y plant sydd â phydredd dannedd ar ei huchaf ymysg yr ardaloedd mwyaf difreintiedig o gymharu â'r lleiaf, mae'r bwlch hwnnw yn cau.

Ar gyfer y rhai deuddeg oed, gwelwyd gostyngiad parhaus yn nifer yr achosion o bydredd yn y dannedd ar draws pob pumawd amddifadedd rhwng 2004 a 2017. Er gwaethaf hyn, mae cymarebau pydredd yn y dannedd yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig o gymharu â'r grwpiau o amddifadedd canolig i'w gweld yn ehangu ychydig bach.

Gostyngodd [cyfraddau beichiogi yn yr arddegau](#)⁴ i'w lefel isaf erioed yng Nghymru yn 2016, ac maent wedi gostwng yn ddramatig ers 2008. Mae'r gyfradd ar gyfer y rhai o dan 18 oed wedi mwy na haneru dros yr un cyfnod.

Mae nifer y plant ifanc sy'n cael eu brechu yn parhau yn uchel

Yn 2017-18, roedd nifer y plant ifanc oedd yn cael eu brechu yn parhau i fod [yn uchel a sefydlog](#)⁵. Am y degfed blwyddyn yn olynol, mae nifer y plant sy'n cael y brechlynau '5 mewn 1' a'r niwmococol cyfun yn parhau i fod uwchben 95 y cant mewn plant blwydd oed.

Mae cyfran y plant oedd wedi cael eu brechu gyda'r brechlynau arferol erbyn pedair blwydd oed yn parhau i fod yn sefydlog, yn dilyn gostyngiad tair blynedd yn olynol.

Mae'r nifer a gafodd y brechiad MMR ychydig o dan 95 y cant ar gyfer y dos cyntaf yn ddwyflwydd oed.

² [Births in Wales 2006 - 2016: Data from the National Community Child Health Database](#), Llywodraeth Cymru

³ [Survey of twelve year olds oral health 2016-17](#), Prifysgol Caerdydd

⁴ [Conceptions in England and Wales 2016](#), Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

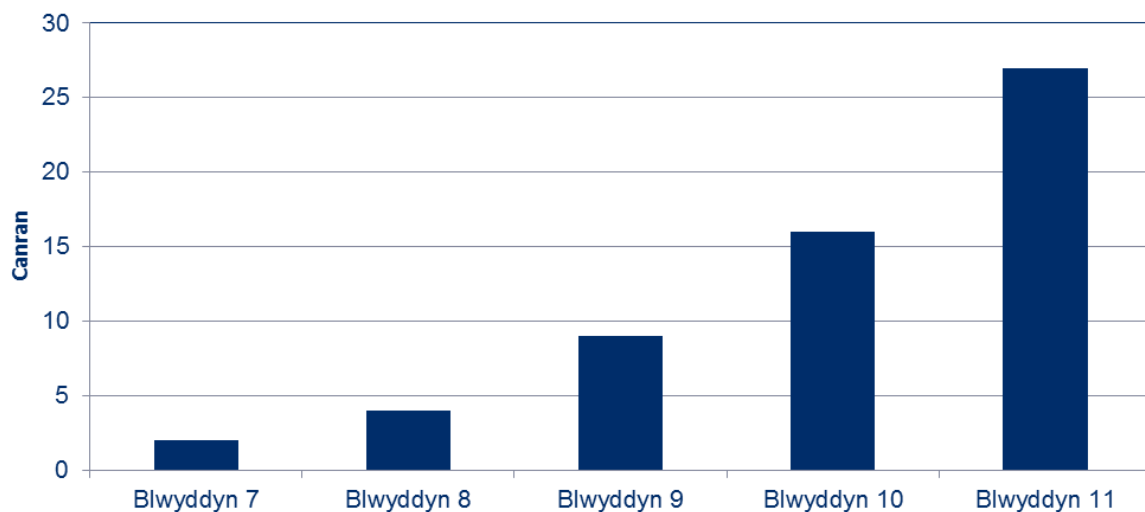
⁵ [Vaccine update in children in Wales](#), Iechyd y Cyhoedd Cymru

Mae rhan fwyaf o ymddygiadau iechyd yn gwaethygu yn ysgol uwchradd

Roedd 12 y cant o'r bobl ifanc 11 i 16 oed yn dangos llai na dau ymddygiad ffordd iach o fyw (dim smygu, dim yfed mwy na'r canllawiau, bwyta pum llysieuyn a ffrwyth bob dydd, bodloni canllawiau gweithgarwch corfforol).

Mae nifer yr ymddygiadau iach yn dirywio gydag oedran. Roedd gan 2 y cant o ddisgyblion blwyddyn 7 lai na dau ymddygiad iach, gan godi i 9 y cant ym mlwyddyn 9 a 27 y cant ym mlwyddyn 11.

Canran o blant yn dilyn llai na dau ymddygiad ffordd o fyw iachus yn ôl blwyddyn ysgol, 2013/14

Ffynhonnell: Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol

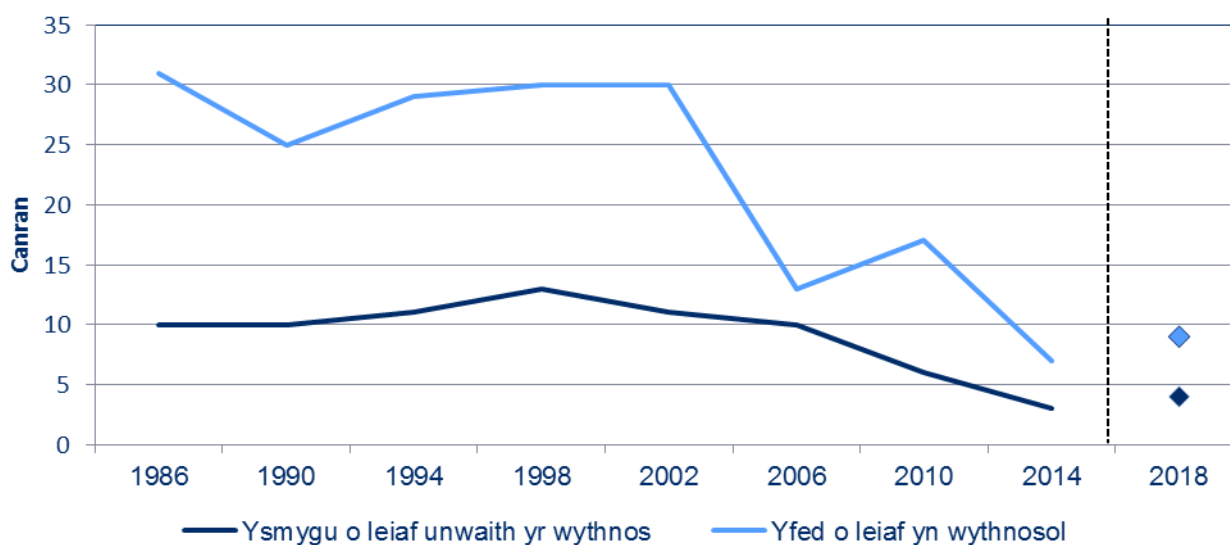
Mae [rhaglen mesur plant](#)⁶ 2016-17 yn dangos bod gan ychydig dros saith o bob deg plentyn yng Nghymru bwysau iach a bod plant oedran derbyn yn llawer mwy tebygol na chyfartaledd Cymru o fod yn ordew os ydynt yn byw mewn ardaloedd mwy amddifad. Mae bechgyn yn fwy tebygol o fod yn ordew neu dros bwysau yn yr ysgol, gyda'r bwch yn ehangu yn ystod ysgol uwchradd.

Mae cyfraddau ysmegu⁷ wedi gostwng ers 1998 ar gyfer plant 11 i 16 mlwydd oed, o 13 y cant i oddeutu 4 y cant yn 2017/18. Tra bod cyfraddau yfed yn wythnosol ymhlith pobl ifanc wedi gostwng yn sylweddol rhwng 2002 (23 y cant) a 2017/18 (9 y cant). Nid yw cymryd rhan mewn gweithgaredd corfforol wedi newid llawer ers 2002, gyda bechgyn yn gyson fwy tebygol na merched o gymryd rhan mewn gweithgaredd corfforol. Data dros dro yw data 2017/18.

⁶ [Rhaglen Mesur Plant Cymru](#), Iechyd Cyhoeddus Cymru

⁷ Dadansoddiad Llywodraeth Cymru o ddata Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion. Noder mai data dros dro yw'r rhain a'u bod yn wahanol i'r rhai a gaiff eu cynhyrchu ar gyfer HBSC.]

Canran o blant oed 11-16 yn dilyn ymddygiadau iechyd dewisol

Ffynhonnell: Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol a Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion

Tua thraean y plant ysgol uwchradd [sy'n cerdded i'r ysgol](#)⁸, gyda chyfran ychydig yn uwch o fechgyn na merched yn gwneud hynny.

O flwyddyn 9 ymlaen, mae mwy o ferched na bechgyn [yn dweud](#) bod eu hiechyd yn weddol/gwael⁹. Yn 11 oed (blwyddyn 7) mae cyfran y bechgyn a merched sy'n dweud bod eu hiechyd yn wael yr un fath (un o bob saith), ond erbyn cyrraedd 16 oed (blwyddyn 11) mae bwlch - gydag un o bob tair o ferched yn dweud bod eu hiechyd yn wael o gymharu ag un o bob pedwar o fechgyn. Fodd bynnag, mae'r gyfran gyffredinol o blant sy'n dweud bod eu hiechyd yn wael wedi syrthio - o 26 y cant yn 2002 i 22 y cant yn 2018. Mae'r cwmp i'w weld yn fwyaf amlwg ymysg merched ond ychydig o newid a welwyd i ferched blwyddyn 11 dros y 12 mlynedd ddiwethaf.

Mae data newydd ar gael ar camau datblygiad plant ar fynediad i ysgol cynradd.

Mae plant yng Nghymru yn cael eu hasesu, drwy Broffil y Cyfnod Sylfaen, yn ystod eu 6 wythnos gyntaf ar ôl dechrau yn yr ysgol gynradd (dosbarth derbyn). Mae hyn yn cael ei ddefnyddio i ddarganfod cam datblygiad a diddordebau'r plentyn yn ôl [Proffil a Fframwaith y Cyfnod Sylfaen](#).

Mae'r data yn adlewyrchu'r ystod eang o aeddfedrwydd datblygiadol a ddisgwyllir yn yr oed hwn, sydd o fewn yr ystod safonol ar gyfer plant wrth ddechrau yn yr ysgol, yn enwedig o ystyried oed amrywiol plant sy'n dechrau'r ysgol. Mae tua 6 o bob 10 disgybl 4 oed wedi cyrraedd cam datblygiad mewn mathemateg ac iaith, llythrennedd a chyfathrebu yn Saesneg a fyddai'n gyson â'u hoed yn ôl y fframwaith, neu'n well, ac mae tua 9 o bob 10 disgybl o fewn un cam i'r datblygiad sy'n gyson â'u hoed.

Mae'r sefyllfa o ran iaith, llythrennedd a chyfathrebu yn y Gymraeg yn wahanol. Mae 1 o bob 3 disgybl wedi cyrraedd cam datblygiad sy'n gyson â'u hoed, neu'n well. Gellir egluro hyn

⁸ [Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol](#), Llywodraeth Cymru

⁹ [Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol](#), Llywodraeth Cymru; data dros dro yw data 2018; dechreuwyd casglu data ar-lein yn 2018 a all effeithio ar ein gallu i gymharu.

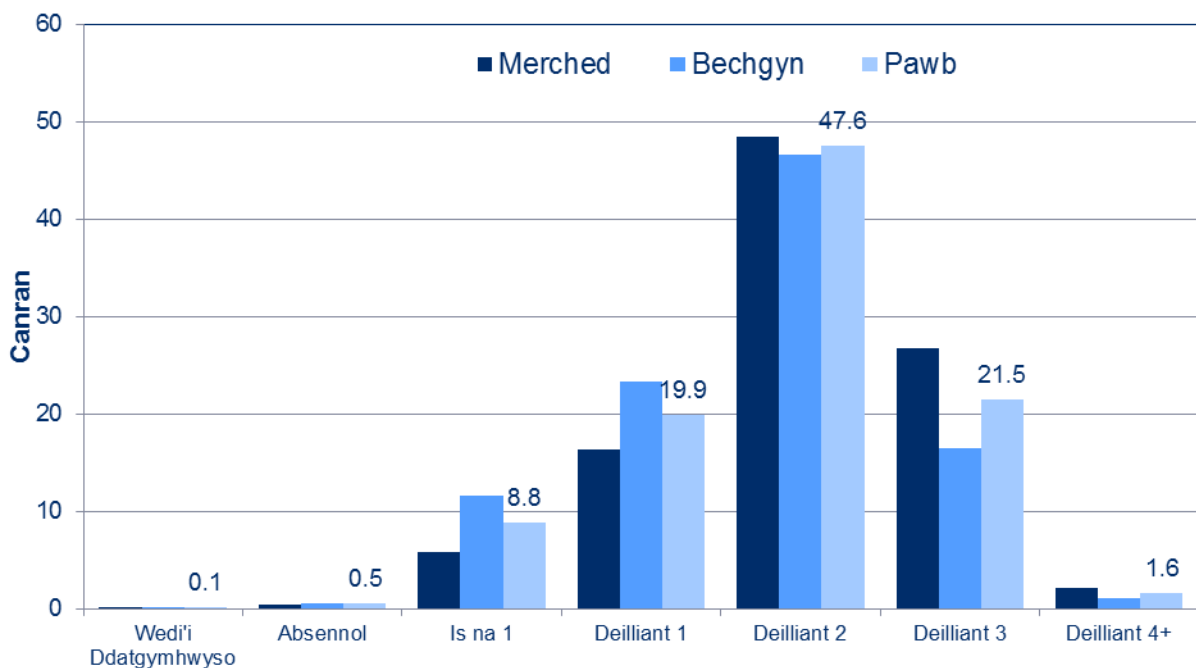

drwy'r nifer o ddisgyblion o gartrefi lle nad ydynt yn siarad Cymraeg y mae eu rhieni yn dewis eu cofrestru mewn ysgol cyfrwng Cymraeg. I roi hyn mewn cyd-destun, erbyn diwedd y Cyfnod Sylfaen mae tua 90 y cant o ddisgyblion yn cyflawni'r deilliant a ddisgwylir ar gyfer y maes dysgu hwn

Ar gyfer pob maes dysgu mae patrwm gwahanol o ran cynnydd datblygiadol rhwng bechgyn a merched gan eu bod yn aeddfedu ar gyflymdra gwahanol ac, ar gyfartaledd, mae merched wedi cyrraedd cam datblygiad uwch. Mae hyn yn gyson ag astudiaethau eraill megis Astudiaeth Carfan y Mileniwm a data'r Rhestr Sgiliau Tyfu a gasglwyd o dan raglen Dechrau'n Deg.

Un o'r meysydd lle asesir plant yw datblygiad personol a chymdeithasol, lles ac amrywiaeth ddiwylliannol. Mae tua 7 o bob 10 disgybl 4 oed wedi cyrraedd cam datblygiad yn y maes dysgu hwn a fyddai'n gyson â'u hoed yn ôl y fframwaith, neu'n well, ac mae tua 9 o bob 10 disgybl o fewn un cam i'r datblygiad sy'n gyson â'u hoed.

Asesiadau dechreuol o ddisgyblion mewn dosbarthiadau derbyn: Datblygiad personol a chymdeithasol

Ffynhonnell: Asesiadau dechreuol o ddisgyblion, Llywodraeth Cymru

Mae cyrhaeddiad mewn ysgolion cynradd ac uwchradd wedi codi yn ystod y blynyddoedd diweddar. Ond mewn asesiadau rhyngwladol, mae Cymru'n parhau i fod ar ôl gweddill y DU

Mae ymchwil ryngwladol yn nodi bod rhoi sylw i sgiliau isel ac isel iawn yn hyd yn oed pwysicach na gwella lefelau sgiliau uchel. Awgryma ymchwil fod Cymru'n dal i gymharu'n llai ffafriol â gwledydd eraill yn hyn o beth, sy'n debyg i weddill y DU.

Mae canlyniadau ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 4 (diwedd y cyfnod gorfodol yn yr ysgol) wedi bod yn gwella hyd at 2016. Roedd canran y disgyblion a oedd yn cael 5 TGAU gradd A*-C gan gynnwys Mathemateg a Saesneg / Cymraeg yn codi o ychydig dros 4 allan o bob 10

disgybl yn 2007 i 6 o bob 10 disgybl yn 2016. Mae nifer o newidiadau wedi bod yn ddiweddar i sut mae perfformiad yn cael ei fesur. Golyga hyn nad oes data cyson ar gael yn 2017.

Fodd bynnag, awgryma'r cymariaethau rhyngwladol a wnaed o dan asesiadau [PISA](#) gan Y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD)¹⁰ fod pobl ifanc 15 mlwydd oed Cymru'n dal i fod ar ôl gweddill y DU gyda darllen, mathemateg a gwyddoniaeth. Yn rhyngwladol, mae perfformiad Cymru'n is na chyfartaledd gwledydd OECD.

Hefyd, mae canlyniadau wedi bod yn gwella yng nghyfnodau allweddol eraill addysg mewn ysgolion yn ystod y degawd diwethaf. Ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 (diwedd yr ysgol gynradd), mae canran y disgyblion sydd wedi cyrraedd y lefel ddisgwyliedig ym mhob un o'r pynciau craidd (Mathemateg, Gwyddoniaeth a naill ai Cymraeg neu Saesneg) wedi cynyddu yn ystod y degawd diwethaf o 75 y cant i 90 y cant.

Mae disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim a phlant mewn gofal yn cael canlyniadau addysgol is mewn ysgolion ar gyfartaledd, gyda'r bwch yn cynyddu wrth i ddisgyblion fynd yn hŷn

Drwy ddefnyddio cymhwysedd i ginio ysgol am ddim fel mesur o amddifadedd, mae cysylltiad rhwng amddifadedd a lefelau cyrhaeddiad yn yr ysgol. Er bod cyflawniad yn gwella'n gyson ymysg yr holl ddisgyblion, mae'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn perfformio'n is ym mhob cyfnod allweddol a phob mesur perfformiad. Mae'r bwch hwn yn cynyddu wrth i'r disgyblion fynd yn hŷn. Mae data Arolwg Cenedlaethol Cymru hefyd yn dangos bod rhieni mewn aelwydydd sydd mewn amddifadedd materol yn llai tebygol o fod yn helpu eu plant â'u gwaith ysgol, ac yn llai hyderus yn gwneud hynny hefyd.

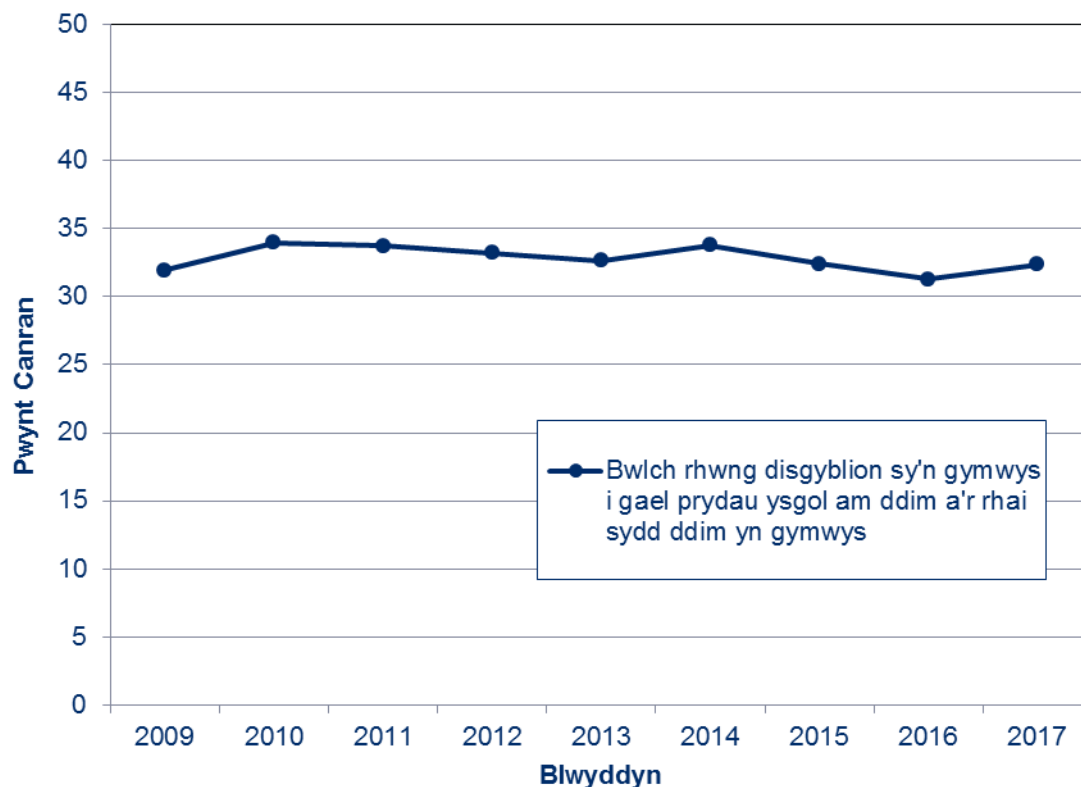
Yng Nghyfnod Allweddol 4, mae'r bwch rhwng disgyblion sy'n cael cinio ysgol am ddim ac eraill wedi lleihau mewn blynyddoedd diweddar. Serch hynny, roedd cynnydd bach yn 2017 (i fwch o 32.3 pwynt canran) o gymharu â 2016.

Mae anghydraddoldebau'n bodoli ymysg plant sy'n cael gofal a chefnogaeth hefyd, ac mae'r bwch eto'n cynyddu wrth i ddisgyblion fynd yn hŷn. Ym mis Mawrth 2017, roedd canran y plant sy'n cael gofal a chefnogaeth ac yn cyflawni'r mesur Lefel 2 cynhwysol yng Nghyfnod Allweddol 4 (12 y cant) yn llai na chwarter y ganran ymysg yr holl ddisgyblion (55 y cant).

---

¹⁰ [Cyflawniad disgyblion 15 mlwydd oed yng Nghymru: Rhaglen Ryngwladol Asesu Myfyrwyr adroddiad cenedlaethol](#), Llywodraeth Cymru

Disgyblion sy'n cyrraedd y trothwy L2 (gan gynnwys Cymraeg neu Saesneg iaith gyntaf a Mathemateg) yn CA4, yn ôl blwyddyn a chymhwysedd prydau ysgol am ddim, 2009 i 2017

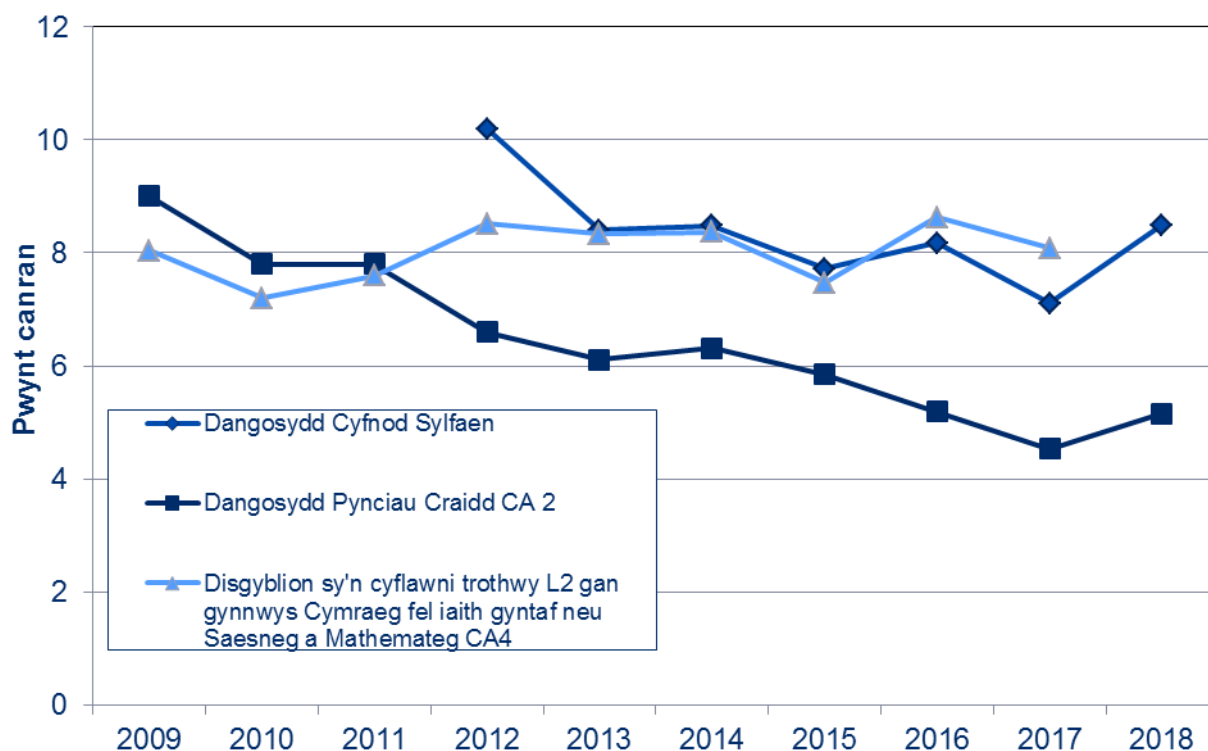
Ffynhonnell: Cronfa Ddata Arholiadau Cymru

O ran addysg, mae merched yn parhau i gael canlyniadau addysgol gwell na bechgyn a hefyd yn fwy tebygol o barhau â'u haddysg amser llawn ar ôl 16 oed

O'r Cyfnod Sylfaen (hyd at 7 oed) hyd at Gyfnod Allweddol 4 (15 oed), mae cyfran uwch o ferched na bechgyn yn cael y canlyniadau disgwylidig. Mae'r bwch yn lleihau i ddechrau hyd at Gyfnod Allweddol 2, ond yn cynyddu wrth i ddisgyblion fynd yn hŷn.

Ar ddiwedd y Cyfnod Sylfaen yn 2018, roedd y bwch yn 8.5 pwynt canran. Yn draddodiadol, ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 (diwedd yr ysgol gynradd) mae'r bwch lleiaf rhwng bechgyn a merched, ac yn 2018 roedd y bwch ar yr adeg honno yn 5.2 pwynt canran. Ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 4 yn 2017, roedd y bwch yn 8.1 pwynt canran.

Bwch mewn cyflawniad disgyblion rhwng bechgyn a merched yn ôl cyfnod allweddol, 2009 i 2018

Ffynhonnell: Casglu data cenedlaethol o asesiadau athrawon, Llywodraeth Cymru

Mae rhai gwahaniaethau o ran cyrhaeddiad addysgol i'w gweld ar gyfer pobl o wahanol ethnigrwydd; mae cyrhaeddiad yn dal yn isel ymysg plant sipsiwn-teithwyr, ac mae cyfran uwch o blant o ethnigrwydd cymysg, Asiaidd neu Tsieineaidd yn cyrraedd lefelau cyrhaeddiad disgwyliedig na'r rhai o gefndir Gwyn.

Sylwyd ar batrymau cymysg o ran cyrhaeddiad addysgol ymysg pobl o wahanol ethnigrwydd. Yn gyffredinol, mae canran y disgyblion o gefndir cymysg, Asiaidd neu Asiaidd Prydeinig, ac o gefndir Tsieineaidd neu Brydeinig Tsieineaidd yn cyrraedd y lefelau disgwyliedig yng Nghyfnodau Allweddol 2 a 3 a lefel 2 cynhwysol yng Nghyfnod Allweddol 4 yn debyg neu'n uwch na chanran y disgyblion o gefndir Gwyn sy'n cyrraedd y lefelau hyn.

Fodd bynnag, mae rhywfaint o amrywiaeth yn y grwpiau hyn. Mae gan ddisgyblion o gefndiroedd Sipsiwn/Sipsiwn Roma a chefnidiroedd Gwyn eraill lefelau cyrhaeddiad is na'r grŵp Gwyn cyffredinol, gyda 21.5 y cant a 53.0 y cant o ddisgyblion, yn y drefn honno, yn cyrraedd lefel 2 cynhwysol yng Nghyfnod Allweddol 4, o gymharu â 58.7 y cant ar gyfer y grŵp Gwyn yn gyffredinol, yn y cyfnod 2015-17. Yn yr un modd, cofnodwyd lefelau cyflawni is i ddisgyblion o gefndiroedd Gwyn a Du Caribiaidd a Gwyn a Du Affricanaidd na'r grŵp ethnigrwydd cymysg yn gyffredinol. Mae cyrhaeddiad yn is ymysg disgyblion yn y grŵp Du neu Ddu Prydeinig nag ar gyfer yr holl ddisgyblion ar draws pob cyfnod allweddol.

Mewn [arolwg ymchwil yn 2014 o ddisgyblion o Leiafrifoedd Ethnig¹¹](#), awgrymwyd nifer o ffactorau, gan gynnwys anfantais economaidd-gymdeithasol a statws Anghenion Addysg Arbennig (gwelir cyfraddau gwahanol yn ôl grŵp ethnig ar gyfer y ddau ffactor) sy'n egluro

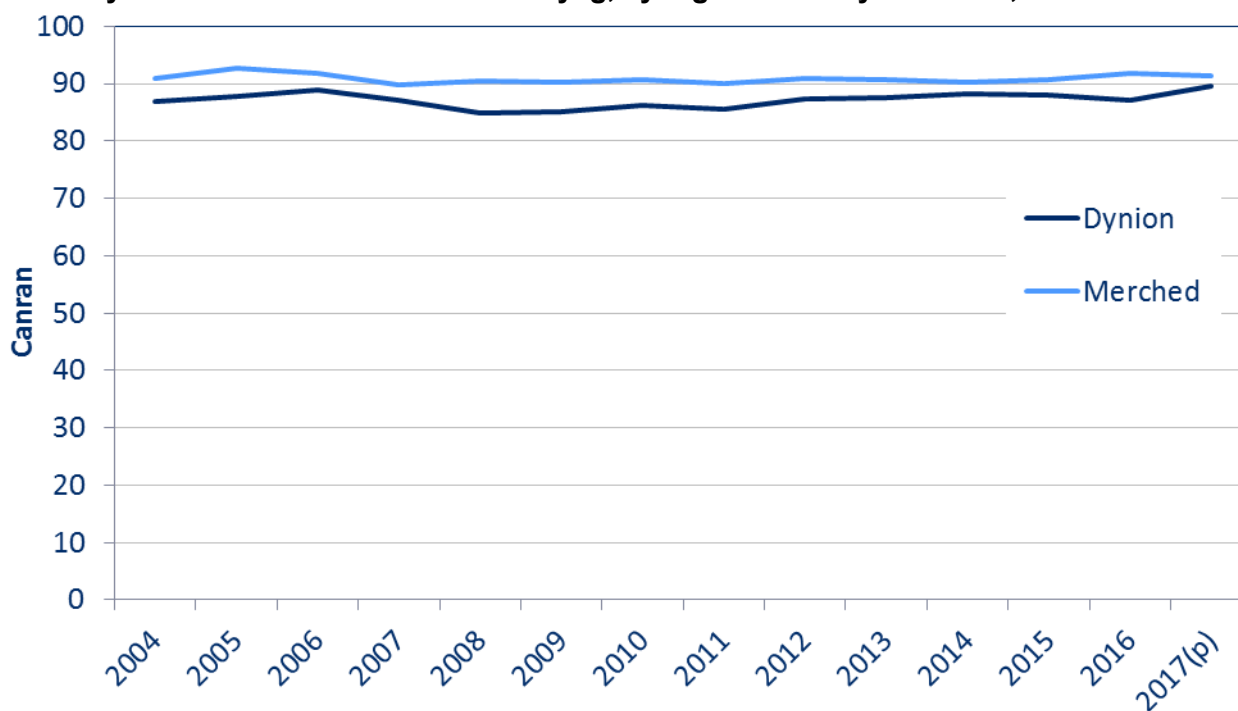
¹¹ [Disgyblion o leiafrifoedd ethnig](#), Llywodraeth Cymru

rhywfaint, ond nid yr holl amrywiaeth a welir o ran cyrhaeddiad mewn grwpiau ethnig gwahanol. Mae ffactorau eraill sy'n effeithio ar gyrhaeddiad sy'n croestorri ag ethnigrwydd yn cynnwys rhuglder yn y Saesneg, rhyw, gwahaniaethu a diwylliant.

Mae nifer y bobl ifanc sy'n cymryd rhan mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant ar ôl oedran addysg orfodol wedi codi dros y blynyddoedd diwethaf.

Mae cynnydd wedi bod yn ddiweddar mewn pobl ifanc sydd mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant, a hynny ymhlith pobl ifanc 16-18 mlwydd oed a 19-24 mlwydd oed. Roedd y ganran hon yn amrywio ar ychydig o dan 90 y cant am sawl blwyddyn ar gyfer pobl ifanc 16-18 mlwydd oed. Ond, ar y cyfan, mae'r ffigurau wedi bod yn cynyddu ers y dirwasgiad, ac yn 2017 roedd 90.5 y cant o bobl ifanc 16-18 mlwydd oed mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant. Yn yr un modd ar gyfer pobl ifanc 19-24 mlwydd oed, mae'r ffigur hwn wedi cynyddu ers y dirwasgiad, ac mae bellach yn 84 y cant, tua 6 phwynt canran yn uwch nag yn 2012.

Canran y rhai 16-18 oed oedd mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant, 2004 i 2017

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru

Plant yw'r grŵp mwyaf tebygol o fod mewn tldi incwm cymharol, gyda'r data diweddaraf yn dangos bod 28 y cant yn byw mewn tldi incwm. Mae hyn wedi syrthio dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf

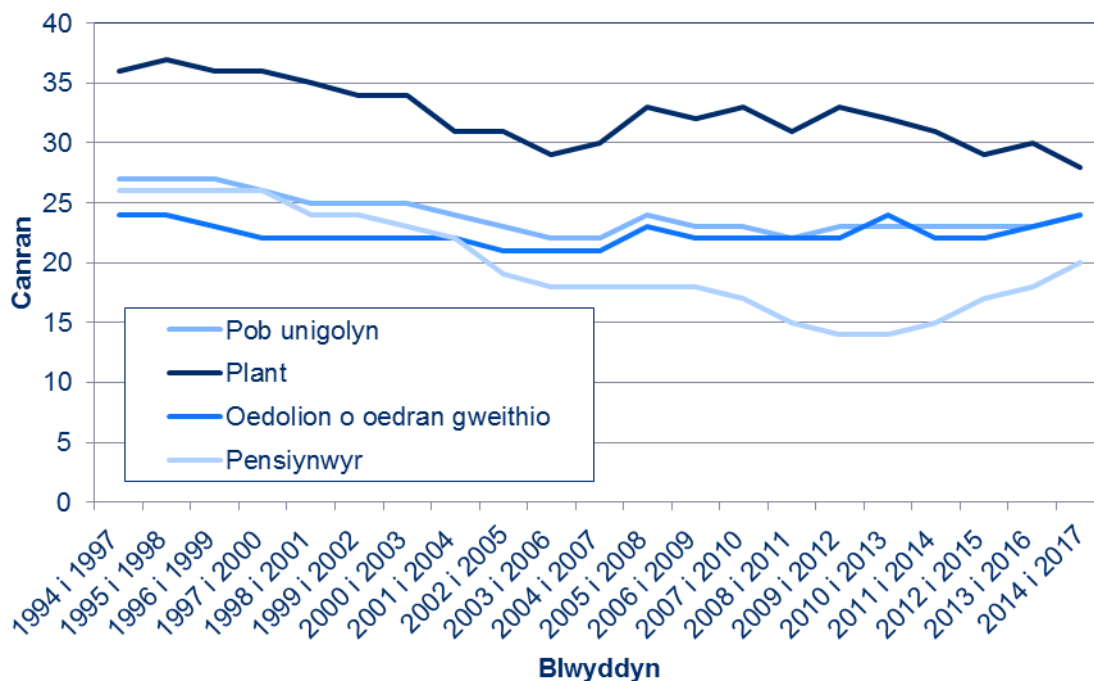
Mae plant yn fwy tebygol o fod yn byw mewn tldi na phobl yn gyffredinol. Mae hyn o bosib oherwydd bod oedolion sydd â phlant yn fwy tebygol o fod allan o waith neu mewn gwaith â chyflog isel oherwydd cyfrifoldebau gofal plant.

Plant yw'r grŵp poblogaeth sy'n fwyaf tebygol o fod mewn tldi incwm cymharol. Mae'r [fffigurau diweddaraf](#) (2014-15 i 2016-17) yn dangos bod 28 y cant o blant yng Nghymru yn

byw mewn tlodi incwm cymharol ar ôl talu costau tŷ, sy'n cyfateb i ostyngiad o ddau bwynt canran o gymharu â'r cyfnod diwethaf.

Canran yr holl bobl, plant, pensiynwyr ac oedolion oedran gwaith sy'n byw mewn tlodi incwm cymharol yng Nghymru, 1994 i 2017

Ffynhonnell: Cartrefi Islaw'r Incwm Cyfartalog, y Swyddfa Ystadegau Gwladol

Roedd aelwydydd un rhiant yn fwy tebygol o fod mewn amddifadedd materol na mathau eraill o aelwydydd; roedd hanner yr aelwydydd un rhiant mewn amddifadedd materol yn 2016-17, o gymharu ag un o bob pum aelwyd â dau oedolyn a phlant, a llai nag un o bob deg aelwyd yn cynnwys dau oedolyn a dim plant.

O'r rhai sy'n rhieni, mae gan 7 y cant blant a fyddai'n cael eu dosbarthu fel bod mewn amddifadedd materol. Roedd plant sy'n byw mewn tai cymdeithasol yn fwy tebygol o fod mewn amddifadedd materol na'r rheini mewn llety rhent preifat neu dai sy'n eiddo i berchenfeddianwyr.

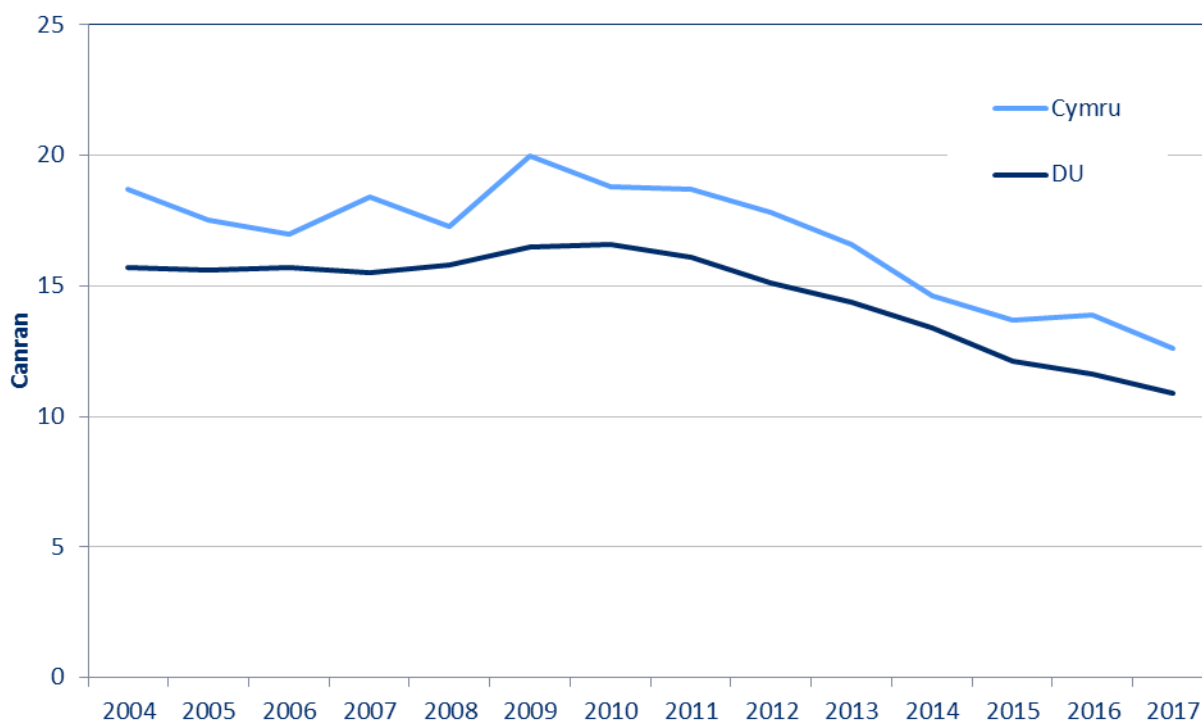
Roedd [tystiolaeth](#) flaenorol¹² o Arolwg Cenedlaethol 2014-15 yn awgrymu, hyd yn oed pan fydd rhieni mewn amddifadedd materol, roeddent yn ymddangos fel pe baent yn ceisio gwarchod eu plant rhag y profiad o amddifadedd materol penodol i blant.

Mae llai o blant yn byw mewn aelwydydd heb waith

Ar gyfer plant, mae cysylltiad cryf rhwng y tebygolrwydd o fod mewn tlodi incwm cymharol â statws cyflogaeth oedolion y cartref. Yng Nghymru roedd 12.6 y cant o blant yn byw mewn cartrefi heb waith yn 2017 o gymharu â 10.9 y cant o blant yn y DU. Gwelwyd lleihad ers 2016 (13.9 y cant) yng Nghymru, a gostyngiad sylweddol o uchafbwynt o 20.0 y cant yn 2009. Mae 27.2 y cant o blant yng Nghymru yn byw mewn cartref lle mae o leiaf un (ond nid pob un) oedolyn yn gweithio, ac mae 60.3 y cant yn byw mewn cartref lle mae pob oedolyn yn gweithio.

¹² [Arolwg Cenedlaethol Cymru, 2014-15](#), Llywodraeth Cymru

Canran y plant sy'n byw mewn cartrefi heb waith, 2004 i 2017

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

Roedd gan bron i hanner yr aelwydydd a oedd dan fygythiad o ddigartrefedd blant dibynnol

Yn ystod 2017-18, roedd oddeutu 46 y cant o'r holl aelwydydd a oedd dan fygythiad o ddigartrefedd yn deuluoedd gyda phlant dibynnol, i fyny ryw ychydig o 45 y cant yn ystod 2016-17.

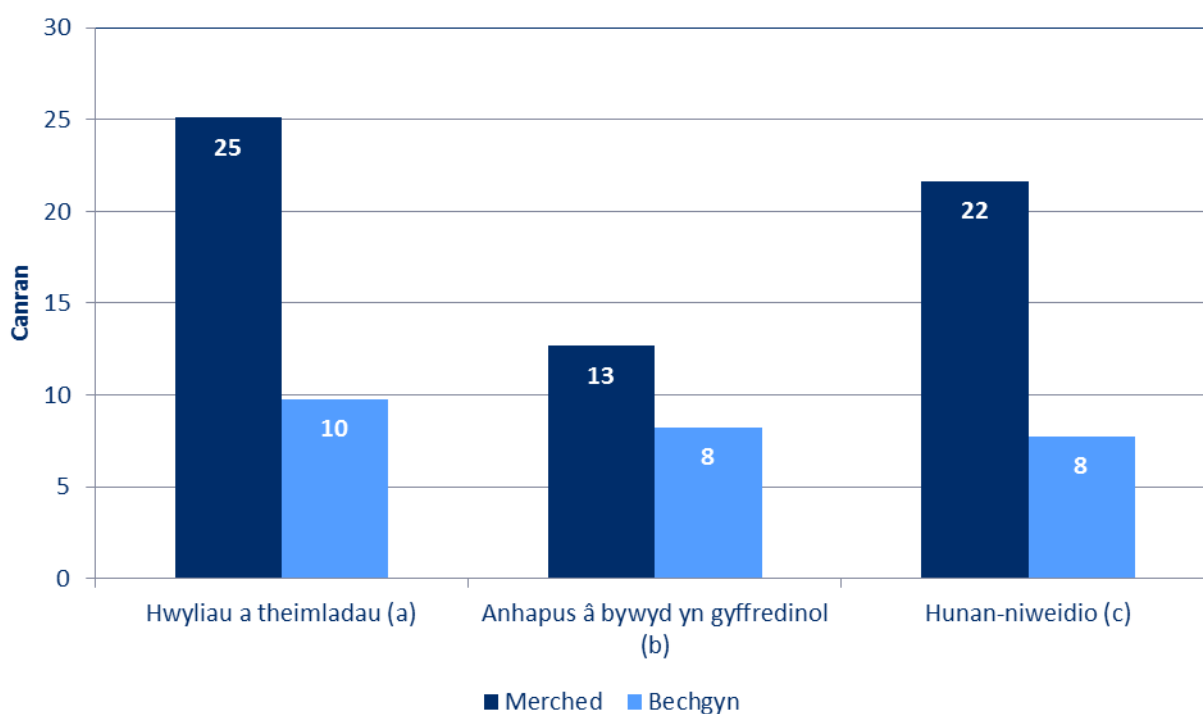
Roedd 83 y cant o'r holl gartrefi a aseswyd yn gymwys, yn anfwriadol ddigartref ac mewn angen blaenoriaethol yn 2017-18 yn gartrefi unig rieni (gyda phlant dibynnol) ac un person. Mae'r mathau hyn o gartrefi wedi'u gorgynrychioli'n sylweddol o gymharu â'u cyfran o'r boblogaeth cartrefi (fel y nodwyd yng Nghyfrifiad 2011). Roedd 33.1 y cant o achosion digartrefedd yn gartrefi un rhiant (gyda phlant dibynnol) o gymharu â 7.5 y cant o'r boblogaeth cartrefi yn 2011; roedd 49.8 y cant o achosion yn gartrefi un person o gymharu â 30.8 y cant o'r boblogaeth cartrefi yn 2011.

Mae llesiant personol yn dirywio o ysgol cynradd i ysgol uwchradd, yn enwedig ar gyfer merched

Mae hunan adroddiadau am [fodddhad â bywyd](#)¹³ yn dirywio i ferched o flwyddyn 7 (11 oed) i flwyddyn 11 (16 oed) ac yn amlwg yn is na bechgyn. Yn gyffredinol, mae hunan adroddiadau am fodddhad â bywyd wedi aros ar yr un lefel dros y degawd diwethaf fwy neu lai, o 2002 i 2018.

¹³ [Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol](#), Llywodraeth Cymru

Canlyniadau llesiant meddyliol bechgyn a merched 14 oed, 2015, Cymru

(a) % â sgôr uchel (12 neu fwy allan o 26) ar y raddfa Hwyliau a Theimladau

(b) % â sgôr isel (o dan y pwynt canol) ar gyfer hapusrwydd mewn bywyd yn gyffredinol

(c) % sydd wedi anafu eu hunain yn fwriadol mewn unrhyw ffordd dros y flwyddyn ddiwethaf
Ffynhonnell: Astudiaeth Carfan y Mileniwm

Mae merched yn sgorio cryn dipyn yn is na bechgyn ar y raddfa hwyliau a theimladau, ac mae cyfran uwch ohonynt wedi hunan-niweidio yn y flwyddyn ddiwethaf.

Yn ôl dadansoddiad gan y Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion¹⁴ mae llesiant meddyliol yn weddol debyg i fechgyn a merched blwyddyn 7, ond erbyn blwyddyn 10 mae llesiant meddyliol merched wedi dirywio mwy na bechgyn.

Mae un o bob deg disgybl ysgol uwchradd yn cael ei fwlio'n wythnosol, ac mae'r ffigurau hyn yn gymharol uchel yn y DU.

Ar gyfer disgyblion oed ysgol uwchradd, mae'r data diweddaraf yn dangos bod 35 y cant wedi cael eu bwlio yn y ddau fis blaenorol ac roedd 9 y cant wedi cael eu bwlio o leiaf unwaith yr wythnos. Nid oedd seiberfwlio mor gyffredin, gyda 19 y cant wedi cael eu seiberfwlio yn y ddau fis blaenorol a 3 y cant o leiaf unwaith yr wythnos. Roedd 16 y cant yn cyfaddef eu bod yn bwlio eraill tra mai 9 y cant¹⁵ oedd y ffigur ar gyfer seiberfwlio.

Mae data blaenorol o'r astudiaeth wedi awgrymu bod disgyblion yng Nghymru ymysg y rhai sydd fwyaf tebygol yn y DU o ddweud eu bod yn cael eu bwlio fwy nag ychydig o weithiau bob mis, ac mae hyn yn gyson ag astudiaeth PISA yr OECD. Ond, mae'r dadansoddiad o fwlio'n ddibynnol iawn ar gyd-destun yr astudiaeth a'r deunyddiau asesu, ac fe ddylanwadir ar gymariaethau rhyngwladol gan agweddau a chanfyddiadau gwahanol am fwlio mewn gwledydd gwahanol.

¹⁴ Dadansoddiad Llywodraeth Cymru o ddata Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion

¹⁵ Rhwydwaith Ymchwil Iechyd Ysgolion. Gweler y cyhoeddiad ad hoc cysylltiedig

Yn y Deyrnas Unedig, yn ôl Astudiaeth Carfan y Mileniwm, roedd y gyfran o blant 14 oed Cymru a adroddodd eu bod “wedi cael eu brifo neu eu pigo arnynt gan blant eraill ar bwrpas” yn fisol o leiaf yn debyg i'r gyfran yn yr Alban a Lloegr.

Mae gwahaniaethau wrth gymharu'r niferoedd sy'n cael eu bwlio â'r disgyblion sy'n dweud wrth astudiaethau eu bod wedi bwlio eraill (yn ôl HBSC, mae Cymru yn gwneud yn well yn rhyngwladol yng nghyswllt y mater olaf o'i gymharu â'r ganran sy'n dweud eu bod yn cael eu bwlio).

Dywedodd canran uwch o fechgyn na merched (19 y cant o gymharu ag 13 y cant) eu bod [wedi bwlio](#)¹⁶ plentyn arall, ond mae hyn wedi syrthio yn ystod y degawd diwethaf. Fodd bynnag, dywedodd canran uwch o ferched na bechgyn eu bod yn cael eu bwlio (38 y cant o gymharu â 33 y cant) gyda thystiolaeth bod hyn wedi cynyddu yn y blynyddoedd diweddaraf hyd at 2018.

Adroddodd un allan o bob deg pobl ifanc eu bod wedi dioddef o drosedd yn y flwyddyn ddiweddaraf

O ran plant, roedd yr Arolwg Trosedd yn amcangyfrif bod oddeutu 1 o bob 10 plentyn 10 - 15 oed wedi dioddef o leiaf un trosedd yn y flwyddyn ddiweddaraf a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2018.

Ledled Cymru a Lloegr, roedd canran uwch o fechgyn rhwng 10 a 15 oed wedi dioddef [erledigaeth](#) yn ystod y flwyddyn ddiwethaf ¹⁷(a ddaeth i ben Mawrth 2018) o gymharu â merched, a hynny'n wir ar gyfer y categorïau pob math o drais, pob math o ddwyn a phob math o droseddau.

Gofynnodd Astudiaeth Carfan y Mileniwm i blant 14 oed yn 2015 pa mor ddiogel yw hi i gerdded, chwarae neu loetran yn yr ardal hon yn ystod y dydd. Dywedodd 6.4 y cant o'r rheini yng Nghymru nad oeddynt yn teimlo'n ddiogel. Roedd y ffigur yn debyg ar gyfer yr Alban a Lloegr ac yn is na Gogledd Iwerddon (9.9).

Roedd ystadegau arbrofol newydd gan ONS yn dangos bod yr heddlu yng Nghymru yn 2017-18 wedi nodi bod 3,184 o droseddau'n rhai a oedd â chysylltiad â cham-drin plant yn rhywiol a 466 yn ymwneud â cham-fanteisio'n rhywiol ar blant¹⁸. Cafodd 4,085 o blant 10 - 17 oed eu harestio am droseddau hysbysadwy yng Nghymru yn 2016-17 ond gwelwyd 13 y cant o ostyngiad yn y nifer a ddaeth yn gysylltiedig â'r [System Cyfiawnder Ieuencid](#) am y tro cyntaf yng Nghymru¹⁹.

¹⁶ [Ymddygiadau Iechyd Plant Oedran Ysgol](#), Llywodraeth Cymru

¹⁷ [Crime in England and Wales: Annual Trend and Demographic Tables](#), Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

¹⁸ Child module, Crime Survey for England and Wales, ONS

¹⁹ [Youth Justice annual statistics: 2016 to 2017](#), Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid Cymru a Lloegr

Mae disgyblion ysgol uwchradd yn gwirfoddoli yn amlach tu allan i'r ysgol nag o fewn yr ysgol

Mae data'n dangos bod 7 y cant o ddisgyblion ysgol uwchradd yn gwirfoddoli i glwb neu sefydliad yn yr ysgol (y tu allan i wersi), tra bo 18 y cant yn gwirfoddoli i glwb neu sefydliad y tu allan i'r ysgol²⁰.

Mae un o bob tri o ddisgyblion ysgol uwchradd yn teimlo'n unig o leiaf rywfaint o'r amser. Mae ffigurau ar gyfer Cymru yn debyg i rhannau arall o'r DU

Mae data ar gyfer disgyblion ysgol uwchradd yn dangos bod 32 y cant yn teimlo'n unig o leiaf rywfaint o'r amser²¹.

Mae Astudiaeth Carfan y Mileniwm hefyd yn gofyn am unigrwydd ac, yn 2015, roedd 36.3 y cant o blant 14 oed yn teimlo'n unig o leiaf weithiau. Mae hyn yn debyg i wledydd eraill y Deyrnas Unedig, ond yn uwch nag yng Ngogledd Iwerddon (30.3 y cant). Roedd gwahaniaeth sylweddol rhwng bechgyn (27 y cant) a genethod (46 y cant). Nid oes cysylltiad amlwg ag amddifadedd er bod hyn wedi dangos ei ben wrth ystyried y rheini a ddywedodd nad oedd ganddynt neb yr oeddynt yn teimlo'n agos atynt (10.5 y cant) lle roedd hyn yn uwch ar gyfer y rhai llai breintiedig.

Mae Astudiaeth Carfan y Mileniwm hefyd yn gofyn am unigrwydd ac, yn 2015, roedd 36.3 y cant o blant 14 oed yn teimlo'n unig o leiaf weithiau. Mae hyn yn debyg i wledydd eraill y Deyrnas Unedig, ond yn uwch nag yng Ngogledd Iwerddon (30.3 y cant). Roedd gwahaniaeth sylweddol rhwng bechgyn (27 y cant) a genethod (46 y cant). Nid oes cysylltiad amlwg ag amddifadedd er bod hyn wedi dangos ei ben wrth ystyried y rheini a ddywedodd nad oedd ganddynt neb yr oeddynt yn teimlo'n agos atynt (10.5 y cant) lle roedd hyn yn uwch ar gyfer y rhai llai breintiedig.

Roedd [ymchwil PISA yn 2015](#) yn dangos bod disgyblion yng Nghymru, fel yng ngweddill y DU, yn fwy tebygol na chyfartaledd yr OECD o deimlo'n unig yn yr ysgol.²²

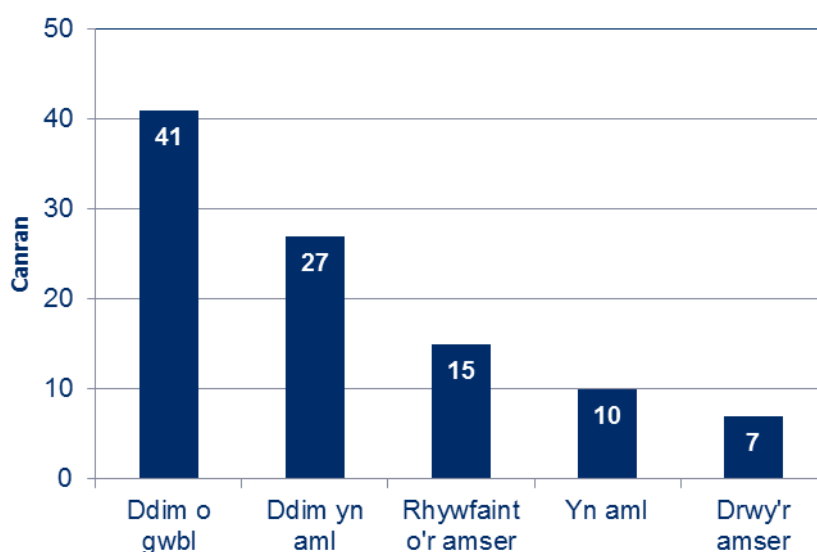
²⁰ Rhwydwaith Ymchwil Iechyd Ysgolion, gweler y cyhoeddiad ad hoc

²¹ Rhwydwaith Ymchwil Iechyd Ysgolion, gweler y cyhoeddiad ad hoc

²² [PISA 2015 Results: Student's Well-being](#), OECD

Canran y plant ysgol uwchradd sy'n teimlo'n unig yn ystod gwyliau'r haf, 2017

Ffynhonnell: SHRN / HBSC 2017

Mae astudiaethau Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod yn dangos bod perthynas rhwng profiadau niweidiol yn ystod plentyndod a chanlyniadau hirdymor negyddol.

Mae canlyniadau'r astudiaeth gyntaf o [Brofiadau Niweidiol mewn Plentyndod](#)²³ yn cymharu pobl sydd wedi dioddef pedwar neu ragor o brofiadau niweidiol yn ystod eu plentyndod â phobl sydd heb gael unrhyw brofiadau niweidiol yn ystod eu plentyndod, ac yn dod i'r casgliad bod y rhai a oedd wedi dioddef 4 gwaith yn fwy tebygol o brofi yfed risg uchel yn ystod eu cyfnod fel oedolion, 6 gwaith yn fwy tebygol o fod yn smygwr ac 14 gwaith yn fwy tebygol o fod wedi dod i gysylltiad â thrais yn y flwyddyn ddiwethaf. Roedd [yr ail arolwg](#)²⁴ yn dangos patrwm tebyg, a bod y bobl oedd wedi dioddef pedwar neu fwy o brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod 6.1 gwaith yn fwy tebygol o gael eu trin am anhwylder meddyliol. Roedd cael rhywfaint o adnoddau cadernid yn mwy na haneru'r perygl o afiechyd meddyliol ar hyn o bryd ymysg y rhai â phedwar neu fwy o brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod.

Roedd yr adroddiad am brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod hefyd yn dangos perthynas gref rhwng cymryd rhan mewn chwaraeon yn ystod plentyndod a llai o salwch meddwl gydol oes. Ceir cysylltiadau hefyd rhwng cymryd rhan mewn chwaraeon yn rheolaidd fel oedolyn a salwch meddwl.

Cynyddodd cyfranogiad mewn chwaraeon ymysg disgyblion ysgol yn hanner gyntaf y ddegawd gyda bechgyn yn fwy tebygol o gymryd rhan

Roedd ymchwil Chwaraeon Cymru ar gyfer 2015 yn dangos bod 48 y cant o ddisgyblion Blynnyddoedd 3 i 11 (7 i 16 oed) yn cymryd rhan mewn chwaraeon 3 gwaith yr wythnos. Mae hyn i fyny o 40 y cant yn 2013.

Mae ychydig iawn yn wahanol rhwng cyfraddau cyfranogiad ar draws ysgolion cynradd ac uwchradd, gyda 49 y cant o ddisgyblion ysgol gynradd (7 i 11 oed) a 48 y cant o ddisgyblion uwchradd (11 i 16 oed) sy'n cymryd rhan 3 gwaith yr wythnos mewn chwaraeon.

²³ [Gwefan Iechyd Cyhoeddus Cymru](#)

²⁴ [Gwefan Iechyd Cyhoeddus Cymru](#)

Fodd bynnag, roedd bechgyn yn fwy tebygol o gymryd rhan yn rheolaidd mewn chwaraeon na merched (52 y cant o'i gymharu â 44 y cant) ac roedd y cyfraddau ar gyfer disgyblion yr ysgolion lleiaf difreintiedig yn dueddol o fod yn uwch na'r cyfraddau ar gyfer disgyblion yr ysgolion mwyaf difreintiedig.

Mae presenoldeb a chyfranogiad mewn digwyddiadau celfyddydol wedi cynyddu dros y degawd diwethaf, ond mae yna wahaniaethau rhwng bechgyn a merched a grwpiau economaidd-gymdeithasol

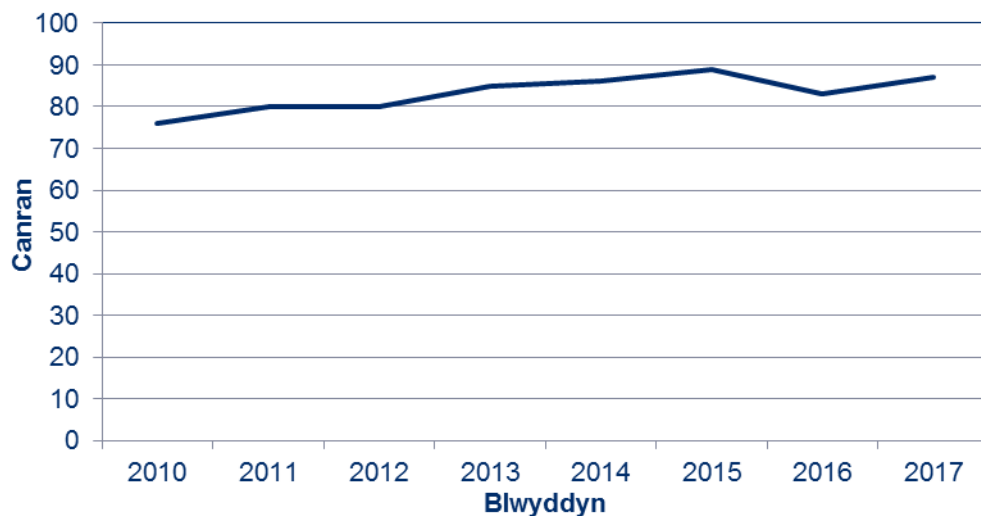
Mae Cyngor Celfyddydau Cymru yn [cynnal arolwg](#)²⁵ blynyddol o gyfraniad plant at y celfyddydau. Yn dilyn gostyngiad yn y nifer sy'n bresennol yn 2016, roedd data ar gyfer 2017 yn dangos cynnydd, gydag 87 y cant o'r rhai rhwng 7 ac 18 oed wedi bod i un digwyddiad celfyddydol unwaith y flwyddyn neu fwy. Er bod y ffigur diweddaraf yn parhau'n is na'r uchafbwynt a welwyd yn 2015, yn gyffredinol, mae canran y plant sydd wedi bod i ddigwyddiadau celfyddydol yn tyfu. Mae tueddiadau wedi bod yn debyg ar gyfer cyfrannu, gyda ffigur 2017 yn gwyrddroi'r gostyngiad a welwyd yn 2016 a'r cyfraniad cyffredinol yn uwch nag yn nechrau'r ddegawd.

Mae ymchwil y Cyngor Celfyddydau i ymgysylltiad plant â'r celfyddydau yn gofyn i blant am eu presenoldeb mewn dramâu, sioeau cerdd, operâu, perfformiadau cerddoriaeth fyw, perfformiadau dawn, orielau neu arddangosfeydd, digwyddiadau llenyddol, carnifalau a digwyddiadau celfyddyd stryd.

Fel gydag oedolion; merched a phlant o'r cefndiroedd economaidd-gymdeithasol uwch oedd fwyaf tebygol o fynd i ddigwyddiadau celfyddydol, a chymryd rhan ynddynt.

Yn ôl y disgwyl, mae gan blant ystod o gyfleoedd i fod yn bresennol neu gymryd rhan mewn digwyddiadau drwy eu hysgol neu goleg yn ogystal ag yn eu hamser eu hunain. Mae plant yn fwyaf tebygol o fod wedi bod yn bresennol mewn digwyddiad celfyddydol yn eu hamser eu hunain (76 y cant o blant) o gymharu â chymryd rhan (55 y cant). Ond mae cymryd rhan yn fwy tebygol o fod wedi ei arwain gan ysgol neu goleg.

Presenoldeb mewn digwyddiadau celfyddydol unwaith neu fwy y flwyddyn ymysg y rhai 7 i 18 oed, 2010 i 2017

²⁵ [Arolwg Omnibws y Plant](#), Cyngor Celfyddydau Cymru

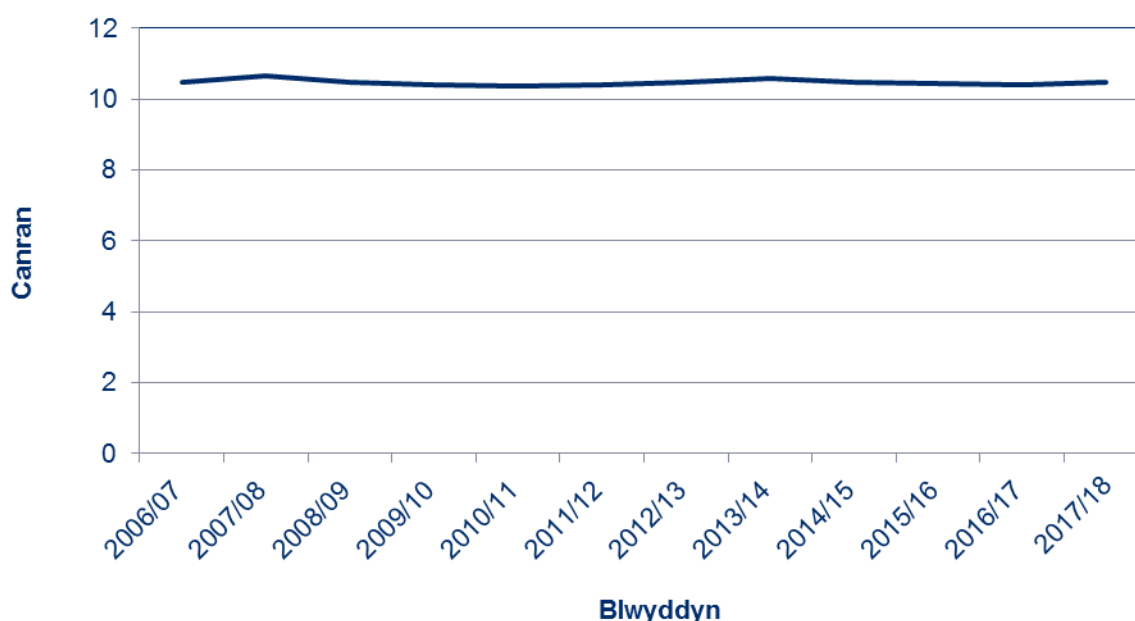
Gwelir y cyfraddau uchaf o allu i siarad Cymraeg a'r defnydd o'r Gymraeg ymysg plant, er nad yw hyn yn cael ei gynnal ar ôl oedran addysg orfodol. Mae'r ganran sy'n siarad Cymraeg yn y cartref wedi sefydlogi dros y blynyddoedd diwethaf.

Mae Cyfrifiad 2011 a'r Arolwg Defnydd o'r Iaith Gymraeg (2013-15) mwy diweddar yn dangos mai plant sy'n fwyaf tebygol o nodi eu bod yn gallu siarad Cymraeg, gyda'r ddwy ffynhonnell yn awgrymu bod oddeutu 40 y cant o blant 3-15 mlwydd oed yn gallu gwneud hynny. Mae plant ifanc wedi oedran addysg orfodol yn llai tebygol o nodi eu bod yn siarad Cymraeg.

Rhoddodd adroddiad yr Arolwg Defnydd iaith ddadansoddiad llawn o'r defnydd o'r iaith Gymraeg ymhlith plant ac oedolion. I'w grynhoi, roedd yn dangos bod plant yn fwy tebygol nac oedolion o fod yn rhugl neu i siarad Cymraeg yn aml. Maent hefyd yn fwyaf tebygol o ddefnyddio'r Gymraeg yn ddyddiol a hynny'n fwy na thebyg oherwydd eu bod yn defnyddio'r iaith yn rheolaidd yn yr ysgol. Roedd canran y plant rhwng 3 a 15 mlwydd oed a oedd yn siarad Cymraeg bob dydd yn llawer uwch nag unrhyw grŵp oedran arall, gyda bron chwarter ohonynt yn siarad Cymraeg bob dydd. Mae canran y plant a'r bobl ifanc rhwng 3 a 15 sy'n siarad Cymraeg bob dydd yn debyg i'r canran o ddisgyblion sy'n derbyn eu haddysg mewn ysgolion cynradd, canol ac uwchradd cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog, er nad ydym yn gwybod o angenrheidrwydd mai yr un plant ydynt.

Ffynhonnell wybodaeth arall ar dueddiadau yn yr iaith Gymraeg ymysg plant yw'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol, a oedd yn dangos cynnydd yng nghanran y plant y gwnaeth eu rhieni ddatgan eu bod yn siarad Cymraeg gartref ar ddechrau'r 2010au, ond yn ddiweddar mae wedi sefydlogi ac mae bellach oddeutu 10.4 y cant. Dangosodd yr Arolwg o'r Defnydd o'r iaith Gymraeg bod plant yn llawer mwy tebygol o ddefnyddio Cymraeg yn yr ysgol na gartref neu gyda'u ffrindiau.

Canran oedran 5 neu hŷn mewn ysgolion uwchradd a gynhelir sy'n siarad Cymraeg gartref, 2006 i 2017

Prin ymwybyddiaeth sydd ymhlith oedolion o Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn

Mae [Arolwg Cenedlaethol 2017-18](#) yn dangos bod 34 y cant o oedolion wedi clywed am Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn. Mae'r ffigur yn debyg ar gyfer oedolion gyda phlant ar yr aelwyd a'r rhai sydd heb blant²⁶.

Mae ysgolion yng Nghymru yn cymryd rhan mewn rhaglenni i baratoi plant ar gyfer byd sy'n newid ac i arwain newid

Mae [eco-ysgolion](#) yn rhaglen fyd-eang sy'n cynnwys miliynau o blant o 67 o wledydd. Mae wedi ei chynllunio i rymuso ac ysbrydoli pobl ifanc i wneud newidiadau amgylcheddol positif i'w hysgol a'r gymuned ehangach, tra'n ychwanegu at eu sgiliau allweddol, gan gynnwys rhifedd a llythrennedd, a chwmpasu Addysg ar gyfer Datblygu Cynaliadwy a Dinasyddiaeth Fyd-eang (ADCDF). Mae 51,000 o ysgolion mewn 67 o wledydd yn cymryd rhan yn y rhaglen Eco-ysgolion ar hyn o bryd. Yng Nghymru, roedd 97 y cant o holl ysgolion y wladwriaeth yn 2017/18 wedi cofrestru ar y rhaglen Eco-Sgolion wirfoddol sy'n cael ei chynnal gan Cadwch Gymru'n Daclus. Mae modd i eco-ysgolion gael statws Efydd, Arian, Baner Werdd a Platinwm. Roedd 784 o ysgolion Baner Werdd, gyda 381 o'r rhain yn cyrraedd statws Platinwm yn 2017/18, ar gyfer ymrwymiad hirdymor i'r rhaglen²⁷.

Mae [Rhoglen Dysgu Byd-eang Cymru \(RhDB-C\)](#) wedi'i chynllunio i ddatblygu a gwreiddio dysgu byd-eang (Addysg ar gyfer Datblygu Cynaliadwy a Dinasyddiaeth Fyd-eang (ADCDF)), yn arbennig wrth ddatblygu plant a phobl ifanc yn ddinasyddion moesegol a gwybodus Cymru a'r byd. Ers 2014, mae RhDB-C wedi recriwtio, hyfforddi ac ariannu ysgolion arweiniol gydag arbenigedd dysgu byd-eang i gydlynu rhwydweithiau lle mae athrawon o ysgolion lleol yn rhannu arferion, arbenigedd ac adnoddau effeithiol. Mae yna 49 o ysgolion arweiniol RhDB-C a 445 o ysgolion rhwydwaith RhDB-C, roedd 53 y cant o ddisgyblion ar y gofrestr yng Nghymru yn rhan o [RhDB-C](#)²⁸.

---

²⁶ [Canlyniadau Arolwg Cenedlaethol Cymru 2017/18](#), Llywodraeth Cymru

²⁷ Data heb ei gyhoeddi – darparwyd yr ystadegau ar gais gan Cadw Cymru'n Daclus

²⁸ [Education Development Trust, Annual Report, 2016-17](#)